

Is verzoening mogelijk?

Vredesviering in samenwerking tussen Doopsgezinde Gemeente 's Gravenhage,
Ekklesia Den Haag en Haagse Dominicus

18 september 2022

Voorgangers Henk Baars, Einar Sies, Marijn Vermet

Welkom en mededelingen

Opening: Licht en klankschaal

Lied: Welkom

Inleiding op het thema

Op de eerste dag van de schepping scheidde God het licht van de duisternis, de dag van de nacht. Dat lijkt een eenmalige daad, maar in feite is dat een voortdurende opdracht aan de mens – het licht scheiden van de duisternis, onderscheid maken tussen dag en nacht.

Misschien kent u het verhaal van de rabbi die aan zijn leerlingen vroeg 'Hoe kun je het moment bepalen waarop de nacht ten einde is en de dag begint?'

'Is het misschien het moment waarop je vanuit de verte een hond van een schaap kunt onderscheiden?', vroeg één van de leerlingen. 'Neen', zei de rabbi.

'Is het wanneer je van verre een dadelboom van een vijgenboom kunt onderscheiden?', vroeg een andere leerling. 'Neen', zei de rabbi.

'Maar wanneer is het dan?', vroegen de leerlingen.

De rabbi antwoordde: 'Het is als je in het gezicht van een ander mens kunt kijken en daarin je zuster of je broeder herkent. Tot op dat moment is de nacht nog bij ons...!'

'Is verzoening mogelijk?' staat er op de voorkant van het liturgieboekje. Die vraag kan slaan op allerlei conflicten: op conflicten tussen mensen, op conflicten tussen groepen mensen, op conflicten tussen staten. Op dit moment denken de meesten van ons waarschijnlijk in de eerste plaats aan de oorlog tussen Rusland en Oekraïne. 'Is verzoening mogelijk?' Als we die vraag met 'nee' beantwoorden zijn we gauw klaar. Dan blijft het oorlog. Dan is het definitief nacht.

Als we in de ander, de vijand, een mens kunnen herkennen, een zuster of broeder, is er hoop op verzoening, hoe onmogelijk dat vaak lijkt.

Daarover zullen we het vandaag in enkele korte verhalen en overwegingen hebben.

Gebed

Laat ons bidden.

Gij die de aarde gemaakt hebt, die het licht scheidde van het duister, die de mens maakte naar uw beeld die ons nabij blijft, wat we ook doen;

help ons om beeld van U te zijn, help ons elkaar te zien als broeder en zuster, niet als concurrent of vijand - hoe moeilijk we dat ook vaak vinden.

Help ons om elkaar het leven licht te maken, om elkaar dag te zeggen – en geen nacht, opdat de aarde het paradijs wordt waartoe U het hebt geschapen.

Amen

Lied: - Gelukkig is een mens

Verzoening: – fragment uit de film 'The Railway Man'

In dit fragment spreekt Eric Lomax, die in de tweede wereldoorlog in krijgsgevangene is gemaakt door de Japanners, decennia na de oorlog met de Japanner die hem heeft ondervraagd en heeft laten martelen.

Lied – Vriend

Lied – Stilte

Is verzoening mogelijk? - overdenking

Stel u voor: U bent Eric Lomax, in de oorlog krijgsgevangen gemaakt. U moet van 's morgens vroeg tot 's avonds laat onder de hete zon onmenselijk hard werken aan de bouw van de beruchte Birmaspoorlijn, met overal Japanse bewakers die u aanzetten tot nog harder werken; en veel te weinig eten.

Veel van uw medegevangenen overlijden aan uitputting, honger of ziekten als dysenterie en cholera.

En dan wordt u verdacht van spionage, met nog 9 anderen. Tijden lang wordt u bijna dag en nacht verhoord en gemarteld. Ze hebben u overal geslagen, zo hard dat u een arm en een been hebt gebroken. En ze hebben water in uw mond gegoten tot u bijna stikte, telkens weer. Twee van uw maten hebben de martelingen niet overleefd.

En nu, decennia later – u beleeft de martelingen nog bijna dagelijks in uw nachtmerries – krijgt u een artikel onder ogen over Nagase Takashi, in de oorlog tolk in het Japanse leger, die oproept tot boetedoening en verzoening. U herkent hem meteen, het is uw ondervrager, uw beul.

Wat zou u doen?

Lomax laat het artikel eerst lange tijd liggen. Maar dan besluit hij om contact te zoeken met Nagase. Hij vraagt zijn vrouw om een brief te schrijven, zelf kan hij dat nog niet opbrengen.

Stel u voor: U bent Nagase Takashi, opgegroeid in het nationalistische Japan en u hebt op school Engels geleerd. Aan het begin van de oorlog meldt u zich als goed vaderlander aan bij het leger. U wordt aangesteld als tolk. U moet de krijgsgevangenen afluisteren als die in het Engels met elkaar praten en hen ondervragen als u vermoedt dat zij ondermijnende activiteiten beramen. Dan moet u tot het uiterste gaan om de waarheid te achterhalen. U krijgt een aantal mensen van de geheime politie mee die zelfs de meest weerbarstige gevangene aan het praten krijgen. Maar bij een van de gevangenen lukt dat niet; Eric Lomax bekent niet – hoe zwaar hij ook wordt gemarteld.

Na de oorlog beseft u wat Japan de krijgsgevangenen heeft aangedaan. En wat uw aandeel daaraan was.

U bekeert zich tot het Boeddhisme, wordt monnik en zet zich in voor verzoening en boetedoening.

Dan krijgt u een brief waarin een vrouw vraagt of u bereid bent om contact op te nemen met haar man, Eric Lomax, degene die u zo ontzettend hebt laten martelen.

Wat zou u doen? Doen alsof u de brief niet hebt gekregen? Contact weigeren? Of.....

Nagase Takashi schrijft terug dat hij heel erg veel spijt heeft van wat hij Lomax heeft aangedaan en dat hij hem graag zou ontmoeten om hem om vergeving te vragen.

De beide mannen ontmoeten elkaar dicht bij de plek waar Lomax 50 jaar tevoren werd gemarteld.

Lomax twijfelt voor de ontmoeting aan de oprechtheid van het berouw van Nagase; en hij weet eigenlijk ook niet wat hij zelf met de ontmoeting voor heeft: genoegdoening, wraak, verzoening?

In de gesprekken die volgen raakt hij overtuigd van de oprechtheid en van de diepgang van Nagases berouw.

En dan is hij klaar om zich met hem te verzoenen en hem te vergeven. De verschrikkelijke gebeurtenissen blijven – maar ze belemmeren hem niet meer om Nagase als mens te zien. 'Er daalt een zekere vrede in mij', schrijft hij na de ontmoetingen in zijn dagboek.

Beide mannen blijven gedurende de rest van hun leven bevriend.

Jezus zegt: Heb je vijanden lief en bid voor wie jullie vervolgen. Dat is wat Eric Lomax en Nagase Takashi in feite hebben gedaan. Het is geen gemakkelijke weg, verre van dat – en vrede en verzoening zijn ook dan niet gegarandeerd; het is wel de enige weg.

Sterker nog – die weg moet elke keer opnieuw worden aangelegd en bewandeld – door u, door jou, door mij. Dat wij daartoe de moed vinden.

Lied – Stilte

Als vijanden vijanden blijven – overweging

Heb jullie vijanden lief. Ja, alles goed en wel, hoor ik u denken, maar er zijn grenzen. We gaan Poetin niet liefhebben. Ik hoorde dat ook de Doopsgezinden in Oekraïne naar hun geloofsgenoten Nederland hebben gemaïld: Bid voor de overwinning op Poetin. Zelfs de vredebestrijders bij uitstek in de christelijke traditie willen niet zo maar vrede maar de nederlaag van de vijand. Jezus moet toch echt een toontje lager zingen. Maar ja net als tijdens de koude oorlog, is de opstelling van het Westen voor de kerk in het Westen vanzelfsprekend en die van het Oosten ons vreemd. Ik denk dat we nuchter moeten blijven, niet mee doen met de oorlogsretoriek. Zou dat de kerk in onze dagen ook niet passen?

Maar brengen we het op, deze vijand lief te hebben. In de eerste plaats: vijand blijft vijand. Het gaat hier niet om de bede *alle Menschen werden Brüder und Schwester*. Nee, vijanden blijven vijanden. Dus geen wollig toedekken van de verschillen, maar voluit de tegenstellingen benoemen en onder ogen zien: vijanden! In de tweede plaats: bij liefhebben gaat het niet om een romantisch ideaal van liefde, gaat het er niet om aardig te zijn en vriendelijk te doen. Liefhebben kan wel degelijk de vorm aannemen van heel erg boos zijn, vloekende boos worden op de ander. En ja, misschien kan er een moment komen dat het liefhebben van de vijand niet kan zonder zelfverdediging. Jezus zegt niet: laat maar over je heen lopen. Jezus spreekt tot zijn discipelen, *tot jullie die naar mij luisteren*. Het gaat hier dus niet om een algemene ethische richtlijn, die voor alle mensen zou moeten gelden, maar heel specifiek worden de discipelen aangesproken. En we kunnen dus zeggen: wij, als gemeente van Christus worden aangesproken. Ja, er zijn internationale verdragen en er is een internationale rechtsorde en er bestaat zoiets als oorlogsrecht. En er bestaan dus misdaden op wereldschaal tussen staten en landen. En het recht moet zijn loop hebben, het is te hopen dat het recht zal zegevieren, maar daarover gaat het vanmorgen niet.

Vijanden. Wat is de primaire reactie van mensen tegenover hun vijand? Het eerste wat er gebeurt bij vijandschap is het demoniseren van de ander. Het gebod de vijand lief te hebben zou dus wel eens in de eerste plaats kunnen betekenen: loop niet in de fuik van het demoniseren van de ander. Pas op dat je de vijand niet van zijn menselijkheid berooft. Ook al snap je niets van de ander, ook de ander is en blijft mens en zo komen we met *Heb jullie vijanden lief* tot een drie dubbele bescheidenheid. Kort gezegd: we snappen niets van de ander, we snappen niet zoveel van onszelf en we snappen minder dan we denken van God. Met andere woorden: We moeten erkennen dat we de vijand als mens niet begrijpen. Hij past niet in ons denkraam en hij past niet in ons stelsel van waarden en normen, maar hij is ondanks dat alles toch een mens als wij. Dat is de eerste bescheidenheid. De tweede is: wij zijn niet zeker van onszelf. Kennen we onszelf eigenlijk wel? Wat zijn mijn drijfveren, angsten en verlangens? En dan in de derde plaats kunnen we er helemaal niet zeker van zijn of wij God goed begrijpen. Maar de pest is, dat het maar doorgaat.

Oog om oog, tand om tand! Wraakgedachten kunnen eeuwen lang voortwoekeren onder mensen en zijn steeds weer de bron van nieuw geweld. Haat blijkt heel goed overdraagbaar van generatie op generatie. Altijd weer geweld tegen geweld, vijand tegenover vijand. Militarisering tegenover militarisering. Komt er dan nooit een einde aan?

Ooit werd aan Abel Herzberg de vraag gesteld hoe te voorkomen dat de ellende van WOII nog eens zal gebeuren. Zijn antwoord was tweeledig. Eerst zei hij: ik weet niet, hoe we dat kunnen voorkomen. Maar voegde hij toe, dit is de verkeerde vraag. De vraag waar het op aankomt is hoe we voorkomen dat wij of onze kinderen de beulen van morgen zijn. Dat beul zijn begint ermee de ander, de vijand van zijn menselijkheid te ontdoen. Als dat is gebeurd, dan is alles geoorloofd om de ander uit te roeien. En daarmee verliezen we onze eigen menselijkheid. Daarom stelde Herzberg die vraag centraal: hoe voorkomen we dat wij of onze kinderen de beulen van morgen zijn. En precies om die vraag draait het als ons verteld wordt *Heb jullie vijanden lief*. Want wanneer wij onze vijand haten wordt niet alleen de vijand van zijn menselijkheid beroofd, maar verliezen we zelf onze menselijkheid. *Heb jullie vijanden lief*.

Amen.

Lied – Stilte

Onverdeeld overweging

Keer wie op je rechterwang slaat, Ook je linkerwang toe... Sta iemand die 'slechts' je onderkleed wil afnemen.. ook je bovenkleed af... Heb je Vijanden lief... 'Wees dus volmaakt, zoals jullie hemelse Vader volmaakt is' (Matteüs 5,48).

Maar volmaakt zijn, dat lukt toch niemand. Zeker niet als dat betekent dat je een enorme softie moet zijn. Laten we wel zijn, er is toch geen mens die zich altijd volkomen menslievend en vredelievend en oprecht gedraagt! Waartoe dan dit gebod waar toch niemand aan kan voldoen?

Maar wie verder kijkt, ontdekt dat het woord dat Jezus hier gebruikt, niet 'volmaakt' betekent op de manier waarop wij dat gebruiken.

Volmaakt..Als een ongebroken of perfecte staat van zijn. Jezus gebruikt hier een Hebreeuws woord dat letterlijk 'heel' betekent, onverdeeld of uit één stuk. Noach wordt ook een mens uit één stuk genoemd. Evenals Abraham... 'Wandel voor mijn aangezicht en wees in die zin: "uit 1 stuk" tamim.'

Ook bij de verbondssluiting tussen God en zijn Volk in Deuteronomium 10, komt het woord tamim voor: 'U moet volledig/onverdeeld op de Heer uw God gericht zijn.'

Volmaakt zijn, Niet omdat je perfect bent...als een ongebroken staat die nauw verweven is met je diepste zijn... Maar perfect/ volkomen omdat je onverdeeld kiest En dat wil zeggen met heel je hart voor die ene God. Die bevrijdt. Die ene God, die verlost van Slavernij, die ene God, die Onverdeeld Jouw Geluk voor ogen heeft. Maar ook dat van anderen.

Wanneer je enerzijds op de Eeuwige gericht bent, maar anderzijds de God van het geld voor ogen houdt, de mammon en uiteindelijk aan hem een vergelijkbaar gewicht toekent, dan zwalk je maar wat rond, dan kom je eigenlijk nergens.

De goede raad om uit één stuk te zijn, onverdeeld, in dit geval 1 van hart zijn, komen we ook tegen in het Evangelie van Maria Magdalena. Dat is een gnostisch geschrift, dat aan het eind van de 19e eeuw ontdekt werd in een koptische vertaling. De oorspronkelijke Griekse tekst is waarschijnlijk geschreven in de 2e eeuw na Chr. Opvallend in dit geschrift is dat Maria er een bijzondere plaats inneemt als leerling van Jezus. In het evangelie van Maria valt te lezen hoe de leerlingen na de opdracht van Jezus om het evangelie te verkondigen en na zijn vertrek naar de hemel, radeloos achterblijven.

Maria lukt het dan om de aandacht van haar broeders los te maken van hun angst en verdriet. Ze adviseert hen om hun hart opnieuw actief tot de Verlosser te richten en zegt:

*'Huil niet en wees niet bedroefd en maak geen twee harten,
want zijn genade zal met jullie allen zijn en blijven en jullie beschutten.'*

Maak geen 'twee harten'. Maria Magdalena had zelf aan den lijve ondervonden hoe verlamdend en ondermijnd het kan zijn, wanneer je niet één van hart bent. Zij was ooit in bezit genomen door 7 demonen en 7 stemmen schreeuwden haar ooit zeven verschillende boodschappen toe. Maar Jezus had haar daarvan bevrijd, zo lezen we in Lukas en sindsdien vertrouwde ze op God met heel haar ene hart.

Ja, onverdeeld zijn, keuzes maken die leiden tot vrede en rechtvaardigheid, dat is belangrijk in de Evangelietekst van vandaag. En daarom Heb uw vijanden lief; en Bid voor wie jullie vervolgen.

Niet om de verschillende stemmen in onszelf of deze wereld te veronachtzamen...niet om welk Moreel dilemma dan ook te negeren of weg te praten. Geef het maar de ruimte.. leer en discussieer.

Maar wel prioriteren weten, In het licht van een schepping die uiteindelijk... leeft van Gods Onverdeelde Liefde... Tegen de klippen op..

Voorbeden

Goede God,

wij bidden u voor alle mensen die zich gedwongen zien om de wapens op te nemen tegenover hun medemensen. Wat ook hun drijfveren of motieven zijn,

wees met uw geest aanwezig, opdat zij niet vergeten mens te zijn, mens tegenover medemensen.

Voorkom dat zij in blinde haat tot beulen worden en de haat overdragen op de generaties na hen.

En doe leidslieden opstaan die niet de haat aanwakkeren, maar die te midden van dood en verderf weten dat voor u elk mensenleven telt.

Geef wijsheid God om kieren van hoop te doen ontstaan in de onbreekbare vijandschap tussen mensen.

Wij bidden voor Vrede met het milieu. Wij bidden voor de Schepping, voor de aarde, het water, het vuur en de lucht. Wij bidden voor de mensen die haar beschermen.

Wij bidden voor mensen die lijden aan de gevolgen van de klimaatverandering door tekorten aan schoon drinkwater en vernietiging van natuurlijke hulpbronnen die door ons toedoen zijn ontstaan.

Geef ons de kracht en het vertrouwen om onze verantwoordelijkheid te nemen, om in actie te komen tegen het opwarmen van de aarde

en om de voedingsbodem voor conflicten die daaruit voortkomen te beperken. Laat ons met hoofd hart en handen werken aan Vrede met het milieu en een leefbare Wereld voor toekomstige Generaties.

Goede God, wij bidden voor de mensen voor wie we vandaag de Amnesty brieven schrijven,

- voor de Duits-Iraanse politiek activist Jamshid Sharmahd, die een website maakte voor een oppositiegroep. Het proces tegen hem is hoogst oneerlijk en hij loopt de kans ter dood veroordeeld te worden.
  - voor Gustavo Gatica uit Chili die tijdens een vreedzaam massaprotest door de politie werd beschoten met rubber kogels en daardoor blind raakte.
  - Voor Ali Maziad, die in augustus 2021 in Rhiad, Saoudi Arabië werd ontvoerd en vastgehouden door de staatsveiligheidsdienst. Zijn familie weet niet waarom hij is opgepakt en of hij nog leeft.
  - Voor Toffiq al-Bihani en 35 anderen die nog steeds in de Amerikaanse militaire gevangenis in Guantánamo Bay zitten, in verband met de aanslagen van 11 september 2001 in New York.
- Niemand van hen is aangeklaagd, niemand is voor de rechter gekomen, velen zijn gemarteld.

Wij bidden voor hen om gerechtigheid.

Wij bidden ook voor wat er is opgeschreven in het voorbedenboek, ...

Dat bidden wij. Amen.

Open ruimte – collecte voor Epafras

Tafellied – Gij die de stomgeslagen mond verstaat

Breken en delen

Onze Vader

Afsluiting en zegen

Laten wij dan gaan van hier in vrede, met de onmogelijke aansporing om lief te hebben die ons haten, verwachtende tegen de klippen op Gods Koninkrijk van gerechtigheid en vrede. Dragen wij met ons de zegen van deze God, onze vader, opdat wij zelf tot zegen kunnen zijn.

De God van Mozes, Jezus en Maria zegene en behoede ons. Zij doe haar aanschijn over ons lichten en zij ons genadig. Zij verheffe haar aangezicht over ons en geve ons vrede.

Vredeslied – Kom laat ons opgaan